

บทที่ 5

สรุป และ ข้อเสนอแนะ

1. ข้อสรุปในการวิจัย

การศึกษาเพื่อจัดลำดับความสำคัญของชุมชนเมืองในภาคกลาง มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาขนาด และหน้าที่ของชุมชนเพื่อจัดลำดับความสำคัญ และดูการกระจายของชุมชนในแต่ละลำดับความสำคัญ โดยอาศัยข้อมูลด้านประชากรและจำนวนกิจกรรมในชุมชนเป็นเกณฑ์ ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรด้านประชากรและสังคม สาธารณูปโภค การเงินการคลัง การค้าและบริการ จำนวน 38 ตัวแปร โดยทำการศึกษาชุมชนเมืองในพื้นที่ภาคกลาง ตามการจัดแบ่งภูมิภาคของประเทศไทย ของคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ จำนวน 21 จังหวัด (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) ประกอบด้วยชุมชนเมือง 40 แห่ง เป็นชุมชนเมืองระดับเทศบาลเมือง 28 แห่ง และเทศบาลตำบล 12 แห่ง

1.1 วิธีการศึกษา

วิธีการจัดลำดับความสำคัญของชุมชนเมืองในภาคกลาง ใช้กระบวนการทางสถิติ คือ วิธีวิเคราะห์ตัวประกอบ ซึ่งประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรม SPSS และคำนวณด้วยวิธี Pearson Product Moment Correlation Coefficient ซึ่งจะให้ผลการศึกษาออกมาในรูปของเมตริกซ์สหสัมพันธ์ และสกัดตัวประกอบ ด้วยวิธี Principal component Model โดยหมุนแกนด้วยวิธี Varimax นำค่าน้ำหนักมาคำนวณคะแนนความสำคัญด้วยสมการ $y = \sum a_{ip} x_p$ ได้ค่าคะแนนความสำคัญ และนำมาจัดกลุ่มชุมชนเมืองตามค่าคะแนนความสำคัญด้วยกฎ $\text{Cum} \sqrt{f(y)}$ ซึ่งจะได้อันดับชุมชนเมืองตามลำดับความสำคัญ

1.2 ผลของการวิจัย เพื่อจัดลำดับความสำคัญของชุมชนเมืองในภาคกลาง สามารถสรุปได้ดังนี้

1.2.1 บทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองภาคกลาง ชุมชนเมืองในภาคกลางนั้น นอกจากจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการปกครองระดับจังหวัดและอำเภอแล้ว ยังทำหน้าที่เป็น

ศูนย์กลางที่ให้บริการด้าน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ ภาครัฐและบริการที่สำคัญแก่พื้นที่ โดยรอบโดยที่ระดับการให้บริการจะแตกต่างกันไปตามลำดับขนาดและความสำคัญ ชุมชนเมืองที่มีความสำคัญระดับภาค จะมีทั้งสินค้าและบริการลำดับสูง และสินค้าและบริการลำดับต่ำ จะอยู่รวมกันมีจำนวนมากพอที่จะให้บริการแก่พื้นที่ใกล้เคียง เป็นบริเวณกว้างกว่าชุมชนเมืองที่มีความสำคัญลำดับต่ำ ซึ่งให้บริการสินค้าและบริการได้เฉพาะภายในท้องถิ่น และส่วนใหญ่เป็นสินค้าและบริการลำดับต่ำที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต ในบางส่วนยังคงพึ่งพาสินค้าและบริการลำดับสูงจากชุมชนที่มีความสำคัญในลำดับสูงกว่า

1.2.2 การจัดลำดับความสำคัญ สามารถแบ่งกลุ่มตามคะแนนความสำคัญได้

3 ลำดับ ดังนี้

ชุมชนเมืองลำดับที่ 1 มี 3 ชุมชน ได้แก่ เทศบาล เมืองนครสวรรค์ เทศบาล เมืองพิษณุโลก เทศบาล เมืองนครปฐม

ชุมชนเมืองลำดับที่ 2 มี 10 ชุมชน ได้แก่ เทศบาล เมืองสุพรรณบุรี เทศบาล เมืองลพบุรี เทศบาล เมืองสระบุรี เทศบาล เมืองสุโขทัย เทศบาล เมืองสมุทรปราการ เทศบาล เมืองพระนครศรีอยุธยา เทศบาล เมืองกำแพงเพชร เทศบาล ตำบลตากคลี เทศบาล เมือง-พิจิตร และ เทศบาล เมืองสมุทรสาคร

ชุมชนเมืองลำดับที่ 3 มี 27 ชุมชน ได้แก่ เทศบาล เมืองสวรรคโลก เทศบาล เมืองนครนายก เทศบาล เมืองอ่างทอง เทศบาล ตำบลชัยนาท เทศบาล ตำบลตะพานหิน เทศบาล เมืองพทุมธานี เทศบาล เมืองสมุทรสงคราม เทศบาล ตำบลหล่มสัก เทศบาล เมือง เพชรบูรณ์ เทศบาล เมืองบ้านหมี่ เทศบาล เมืองเสนา เทศบาล เมืองนนทบุรี เทศบาล เมืองบางมูลนาก เทศบาล ตำบลแก่งคอย เทศบาล ตำบลหนองแค เทศบาล ตำบลสองพี่น้อง เทศบาล ตำบลโคกสำโรง เทศบาล ตำบลป่าโมก เทศบาล เมืองพระประแดง เทศบาล ตำบลวัดสิงห์ เทศบาล ตำบลท่าเรือ เทศบาล เมืองสิงห์บุรี เทศบาล เมืองบางบัวทอง เทศบาล เมืองชุมแสง เทศบาล ตำบลกระทุ่มแบน เทศบาล เมืองอุทัยธานี เทศบาล ตำบลอัมพวา

ชุมชนเมืองที่มีความสำคัญมากที่สุดของภาคกลาง คือ ชุมชนเมืองลำดับที่ 1 โดยมี เทศบาล เมืองนครสวรรค์ มีคะแนนความสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือ เทศบาล เมืองพิษณุโลก และ

เทศบาลเมืองนครปฐม ชุมชนเมืองลำดับ 1 เป็นชุมชนที่มีความสำคัญสูงในทุกด้าน คือ เป็นศูนย์กลางด้าน การศึกษา สาธารณสุข การค้าและบริการระดับภาค

ส่วนชุมชนเมืองลำดับที่ 2 เป็นชุมชนเมืองที่มีความสำคัญรองลงมา และชุมชนเมืองลำดับที่ 3 เป็นชุมชนเมืองที่มีความสำคัญน้อย โดยมีเทศบาลตำบลห้วยหว้า เป็นชุมชนเมืองที่มีคะแนนความสำคัญน้อยที่สุด ชุมชนเมืองลำดับนี้ เป็นศูนย์กลางด้าน การศึกษา สาธารณสุข การค้าและบริการ ระดับท้องถิ่น

จากการศึกษาเพื่อหาขนาดของศูนย์กลางที่เหมาะสมโดยอาศัยกฎขนาด-ลำดับของ เมืองของ ฮิพพ์ ปรากฏว่าศูนย์กลางชุมชนในแต่ละลำดับของภาคกลางควรมีขนาดประชากรดังนี้

เมื่อชุมชนเมืองลำดับที่ 1	มีประชากรประมาณ	101,000 คน
ชุมชนเมืองลำดับที่ 2	ควรมีประชากรประมาณ	50,500 คน
ชุมชนเมืองลำดับที่ 3	ควรมีประชากรประมาณ	33,600 คน

1.3 การพิสูจน์สมมติฐาน

สมมติฐานในการวิจัยคือ ระบบชุมชนเมืองในภาคกลางขาดความต่อเนื่องกัน เนื่องจากความแตกต่างของขนาดและหน้าที่ภายในชุมชนเมือง จากการศึกษาวิจัยพบว่า รูปแบบการกระจายของชุมชนเมืองในลำดับความสำคัญทั้ง 3 ลำดับของภาคกลางมีการกระจายค่อนข้างจะเป็นระบบที่สมบูรณ์ คือ มีรูปแบบการกระจายเป็น 3 : 10 : 27 ซึ่งนับว่าใกล้เคียงกับรูปแบบการกระจายของระบบชุมชนตามหลักการตลาดของทฤษฎีแหล่งกลางของคริสตัลเลอร์มาก และเมื่อดูการกระจายของชุมชนเมือง โดยอาศัยจำนวนประชากร เป็นเกณฑ์เพียงตัวแปรเดียว ตามกฎขนาด - ลำดับของเมือง พบว่า สามารถจัดลำดับของเมืองตามขนาดประชากรเมืองในภาคกลางได้ 25 ลำดับ ซึ่งครอบคลุมจำนวนประชากรเมืองทั้ง 40 แห่ง และการกระจายของชุมชนเมืองมีลักษณะตามกฎขนาด - ลำดับของเมือง ซึ่งแสดงว่า จำนวนประชากรมีขนาดลดหลั่นกันไปตามลำดับที่ของเมือง

2. ปัญหาและข้อเสนอแนะ

2.1 จากการศึกษาขนาด หน้าที่ และความสำคัญรวมทั้งการกระจายของชุมชนเมืองในภาคกลางปรากฏว่า ความสำคัญของเทศบาลบางแห่งไม่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ถ้าพิจารณา

ความสำคัญของเทศบาลในฐานะหน่วยงานการปกครองระดับท้องถิ่น เทศบาลจะมีความสำคัญสูง จาก เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล ตามลำดับ แต่ในการศึกษาพบว่า เทศบาล ตำบลบางแห่งของภาคกลางมีความสำคัญมากกว่าเทศบาลเมืองอีกหลายแห่ง เช่น เทศบาลตำบลตาคลี มีความสำคัญมากกว่าเทศบาลเมืองพิจิตร สมุทรสาคร นครนายก ฯลฯ ทั้งนี้เนื่องจากฐานะทาง การปกครองและสภาพที่เป็นอยู่ไม่ได้รับการปรับปรุงให้มีความสอดคล้องกันมา เป็น เวลานานนับตั้งแต่ มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ทำให้มีลักษณะที่ขัดแย้งกันระหว่างฐานะทาง การปกครองกับพื้นที่เทศบาล จำนวนประชากร ความหนาแน่น ภาวะทางเศรษฐกิจ โดยมี เทศบาลบางแห่ง เช่น เทศบาลตำบลป่าโมก เทศบาลตำบลสองพี่น้อง เทศบาลตำบลหนองแค เทศบาลตำบลแก่งคอย มีขนาดพื้นที่ใหญ่กว่าเทศบาลเมืองบางแห่งของภาค และเทศบาลตำบล- ตะพานหิน เทศบาลตำบลหล่มสัก เทศบาลตำบลหนองแค เทศบาลตำบลแก่งคอย เทศบาล- ตำบลสองพี่น้อง มีจำนวนประชากร และความหนาแน่นมากกว่าเทศบาลเมืองอ่างทอง เหล่านี้ เป็นต้น

ดังนั้นจึงควรมีการปรับปรุงให้ฐานะทางการปกครองมีลักษณะสัมพันธ์กับสภาพ ในปัจจุบัน โดยการกำหนดฐานะทางการปกครองตามความสำคัญ เพื่อสามารถใช้เป็นมาตรฐานในการพิจารณา ความสำคัญของเทศบาลได้ กล่าวคือ เทศบาลระดับหนึ่ง ควรจะมีจำนวนประชากร ความหนาแน่น ตลอดจนลักษณะทางเศรษฐกิจและสาธารณูปโภค อยู่ในระดับ เดียวกัน ซึ่งจะต้องปรับปรุงสภาพ ของเทศบาลบางแห่งเพื่อให้มีลักษณะใกล้เคียงกับ เกณฑ์ เช่น ลดพื้นที่ของเทศบาลที่มีขนาดใหญ่ หรือ ขยายพื้นที่เทศบาลขนาดเล็กเพื่อให้เหมาะสมในการบริการด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ในกรณีของภาคกลาง เทศบาลเมืองนครสวรรค์ซึ่งเป็น เทศบาลขนาดใหญ่ มีจำนวนประชากร และ ความหนาแน่นประชากรอยู่ในเกณฑ์ที่ควรจะยกฐานะ เป็น เทศบาลนครได้ และในทำนองเดียวกัน เทศบาลตำบลตาคลี ก็มีความเหมาะสมที่จะยกฐานะ เป็น เทศบาล เมือง เพราะมีความสำคัญเทียบ เท่า กลุ่มเทศบาล เมืองและมีความสำคัญมากกว่า เทศบาล เมืองบางแห่ง

2.2 เมื่อพิจารณาการกระจายของชุมชน เมืองตามลำดับความสำคัญทั้ง 3 ลำดับ จะ เห็น ว่าเป็นการกระจายตัวที่ค่อนข้างจะเป็นระบบที่สมบูรณ์ ตามหลักการของทฤษฎีแหล่งกลาง (Central Place Theory) แต่ชุมชนเมืองในภาคกลางขาดชุมชนที่พัฒนาสูงสุด 1 แห่ง ทั้งนี้อาจเป็นข้อบกพร่อง

ในการเลือกพื้นที่ศึกษา โดยที่ยกเว้นศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นหน่วยการปกครองระดับท้องถิ่นในภาคกลางที่มีระดับการพัฒนาสูงสุดไป อีกทั้งไม่ได้ทำการศึกษาชุมชนระดับอื่นในพื้นที่ เช่น สุขาภิบาล ตำบล หมู่บ้าน เพราะมีข้อจำกัดเรื่องข้อมูล จึงทำให้ชุมชนขาดความต่อเนื่อง แต่เมื่อเปรียบเทียบการศึกษาระดับภาคกลางกับชุมชนอื่น เช่น ชุมชนเมืองภาคใต้ ชุมชนเมืองภาคเหนือ ซึ่งเป็นการศึกษาระดับเทศบาลด้วยกันแล้ว พอสรุปได้ว่า ชุมชนเมืองภาคกลางพัฒนาค่อนข้างสมบูรณ์มาก ในขณะที่ชุมชนเมืองภาคใต้และภาคเหนือ จะมีชุมชนเมืองขนาดกลางน้อยมากโดยส่วนใหญ่เป็นชุมชนลำค้ำค้ำ ทั้งนี้เป็นเพราะการพัฒนาที่แตกต่างกันมากทั้งภาครัฐบาลและเอกชน (Alden and Morgan 1974: 68-69) ในที่นี้จึงควรส่งเสริมชุมชนที่มีความสำคัญในลำค้ำค้ำกว่ามีความสำคัญมากขึ้น ในกรณีภาคกลางควรพัฒนาให้มีชุมชนที่ใหญ่ที่สุดเพิ่มขึ้น 1 แห่ง เพื่อระบบชุมชนมีความต่อเนื่อง เป็นระบบที่สมบูรณ์ตามทฤษฎี ซึ่งจะทำให้ชุมชนเมืองเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาอย่างแท้จริง ดังที่แฮกเกอร์สแตรนด์ กล่าวว่า การพัฒนาพื้นที่สามารถทำได้โดยผ่านทางระบบชุมชน ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่มีอยู่แล้วในแต่ละภาค เพียงแต่ปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยส่งผลและกระจายความเจริญ (Spread Effect) ผ่านชุมชนที่มีความเจริญสูง ไปสู่ชุมชนที่มีความเจริญต่ำ หรือ จากชุมชนที่มีความสำคัญระดับประเทศ ไปสู่ชุมชนระดับภาคและระดับท้องถิ่นต่อไป (Richardson 1973: 120)

สิ่งที่ควรศึกษาต่อไป

1. ควรศึกษาระบบชุมชนในภาคกลางอย่างเต็มรูปแบบ โดยรวมสุขาภิบาล เข้าไปด้วย เพื่อดูลำดับความสำคัญและการกระจายของชุมชนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
2. ควรศึกษาความสัมพันธ์ของศูนย์กลางชุมชนกับพื้นที่โดยรอบ เพื่อดูศักยภาพของศูนย์กลางชุมชนแต่ละแห่งในการให้บริการ ในฐานะที่เป็นแหล่งกลาง และกำหนดขอบเขตการให้บริการของศูนย์กลาง เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาศูนย์กลางชุมชนแห่งใหม่